

ВІТАЄМО ЮБІЛЯРА

ЧАС ПІДБИВАТИ ПІДСУМКИ

(до 20-річчя Державного інституту розвитку сім'ї та молоді)

Державний інститут розвитку сім'ї та молоді існує вже 20 років, а саме з 26 квітня 1991 р., коли було прийнято відповідну Постанову Кабінету Міністрів України. З часу заснування і по жовтень 1997 р. це був "Український науково-дослідний інститут проблем молоді", з жовтня 1997 р. по грудень 2001 р. – "Український інститут соціальних досліджень", з грудня 2001 р. по липень 2006 р. – "Державний інститут проблем сім'ї та молоді". Згодом з'явилася назва "Державний інститут розвитку сім'ї та молоді". Втім виявилось, що це не останнє перейменування. Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 січня 2011 року № 4-р "Про реорганізацію науково-дослідних інститутів, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки, молоді та спорту" маємо Державний інститут сімейної та молодіжної політики. Однак, незважаючи на часту зміну назви, Інститут впродовж 20 років є провідною установою, де досліджуються проблеми сім'ї, дітей та молоді.

Пріоритетними напрямками діяльності Інституту є:

- аналіз та розвиток державної політики щодо сім'ї, дітей та молоді як цілісної науково-практичної системи;
- створення моделей ефективної соціальної роботи з різними групами населення;
- здійснення щорічного моніторингу проблем сім'ї, дітей та молоді для розробки рекомендацій щодо поліпшення становища вищезазначених категорій населення;
- розробка новітніх технологій і методик з питань формування здорового способу життя дітей та молоді;
- розробка технологій і програм профілактики ВІЛ/СНІДу, наркоманії та інфекцій у молодіжному середовищі;
- розробка галузевих показників моніторингу та оцінки епідеміологічної ситуації з ВІЛ/СНІДу, державних соціальних стандартів соціальних послуг ВІЛ-інфікованим тощо;
- соціологічні дослідження соціальних потреб, настроїв та уподобань різних категорій населення;
- розробка навчальних програм та підготовка національних тренерів із формування здорового способу життя дітей та молоді, з питань підготовки прийомних батьків та батьків-вихователів;
- підготовка до друку та видання наукової, навчальної і методичної літератури з проблем сім'ї та молоді;

• підвищення кваліфікації працівників органів виконавчої влади, які опікуються питаннями реалізації державної політики у сфері сім'ї, дітей та молоді, навчання представників громадських організацій тощо.

На сьогодні в Інституті успішно функціонують десять науково-дослідних центрів, у тому числі центр молодіжної політики, центр проблем сім'ї та гендерної рівності, центр дослідження дитинства, центр здорового способу життя, центр соціально-політичних досліджень, центр теорії та методики соціальної роботи, центр інноваційних технологій та ін.

Науковці активно долучаються до розробки законопроектів та інших нормативно-правових актів. За час існування Інституту його співробітниками подано пропозиції до проектів Декларацій "Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні", "Про загальні засади державної політики стосовно сім'ї та жінок в Україні", проекту Програми поліпшення становища дітей в Україні на 2001–2005 рр., Загальнодержавної програми підтримки молоді на 2004–2008 рр., Загальнодержавної програми патріотичного виховання молоді, Державної програми підтримки сім'ї на період до 2010 року, проектів законів України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні", "Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх", "Про молодіжні та дитячі громадські організації", "Про соціальну роботу з молоддю та дітьми в Україні", "Про вищу освіту", "Про попередження насильства в сім'ї", "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків", "Про протидію торгівлі людьми", до Сімейного та Цивільного кодексів України тощо.

Окремо варто відзначити безпосередню участь науковців Державного інституту розвитку сім'ї та молоді у підготовці щорічних державних доповідей Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище дітей, молоді та сімей в Україні. За період 1998–2010 рр. підготовлено близько 40 таких доповідей. Зокрема, 2010 р. підготовлено доповіді: "Молодь за здоровий спосіб життя", "Забезпечення рівних можливостей та прав дітей в умовах зростання ризиків бідності населення", "Становище сімей в Україні" (за підсумками 2000–2009 рр.).

Підготовлено також ряд тематичних доповідей: "Сільська молодь України: стан, проблеми та шляхи їх вирішення", "Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах", "Становище сімей в умовах малих міст України", "Захист і забезпечення дотримання житлових та майнових прав дітей", "Інтеграція молоді в сучасні економічні відносини", "Праця дітей в Україні", "Молода сім'я в Україні: проблеми становлення та розвитку", "Проблеми бездоглядності та безпритульності дітей в Україні" та ін.

Здебільшого презентації щорічних доповідей для широкого загалу слугують вагомим приводом для проведення парламентських слухань з проблем сім'ї, дітей та молоді. Так, у листопаді 2010 р. відбулися парламентські слухання "Молодь за здоровий спосіб життя", на підставі яких були схвалені відповідні рекомендації. Зокрема, йдеться про створення Державного реєстру

закладів та установ, що надають соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді; передбачення в проєктах законів про Державний бюджет України на 2012 р. та наступні роки субвенцій для створення та облаштування центрів ресоціалізації наркозалежної молоді в кожному регіоні; збільшення за державним замовленням частки телепрограм соціальної спрямованості, зокрема щодо формування та впровадження здорового способу життя тощо (Постанова Верховної Ради України від 03.02.2011 р. № 2992-VI).

На 6 липня 2011 р. заплановано проведення парламентських слухань "Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення" (Постанова Верховної Ради України від 03.03. 2011 р. № 3083-VI).

Науково-аналітична діяльність співробітників слугує суттєвим підґрунтям для розробки і впровадження на національному рівні механізмів поліпшення становища сім'ї та молоді в Україні. Це пропозиції щодо вдосконалення механізму надання кредитів молоді і молодим сім'ям, забезпечення молоді першим робочим місцем, підтримки талановитої молоді, створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, оздоровлення і відпочинку дітей, реалізації прав дітей, які живуть з ВІЛ, профілактики ВІЛ/СНІДу та наркоманії серед молоді, розвитку волонтерського руху тощо.

Упродовж 20 років Інститутом реалізовано кілька сотень наукових проєктів і програм, спрямованих, насамперед, на вдосконалення державної політики у сфері сім'ї та молоді, а також на вирішення окремих питань зазначених цільових категорій. Свідченням цього стала успішна реалізація таких проєктів, як "Соціально-демографічні, економічні та психологічні аспекти життєдіяльності української родини у перехідний період", "Сільська родина", "Молодь України: сучасний стан та тенденції розвитку", "Соціальний захист сім'ї, жінок, молоді та дітей у сучасних умовах", "Трансформація державної системи опіки над дітьми", "Проблеми формування і соціального захисту молоді сім'ї", "Соціальна підтримка дітей з особливими потребами", "Духовність та громадянська позиція населення сучасної України", "Ціннісні орієнтації та духовний світ сучасної молоді", "Формування та реалізація гендерної політики в Україні" тощо.

Державний інститут розвитку сім'ї та молоді плідно співпрацює з іншими науково-дослідними установами та навчальними закладами країни, зокрема з Інститутом соціології НАН України, Інститутом економіки та прогнозування НАН України, Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України, Інститутом психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, Національним інститутом стратегічних досліджень, Інститутом проблем виховання НАПН України, Національним педагогічним університетом ім. М. П. Драгоманова та ін.

Водночас серед партнерів Інституту варто особливо виокремити: Український інститут соціальних досліджень ім. Олександра Яременка, Центр соціальних і політичних досліджень "Соціс", Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда – Україна", Київський міський центр соціальних служб для молоді тощо.

Значна кількість дослідницьких програм реалізується спільно або за підтримки зарубіжних партнерів – Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Програми ООН – СНІД, Генерального директорату з людських ресурсів, освіти, профпідготовки і молоді Комісії Європейського Співтовариства, Міжнародної організації праці, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Благодійного фонду "Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні", Британської ради, Представництва Світового банку в Україні, Представництва "Кожній дитині" в Україні, Представництва Асоціації SOS-Kinderdorf в Україні та ін.

Крім того, щороку Інститут залучає широке коло науковців та досвідчених фахівців-практиків до здійснення наукових досліджень з проблем сім'ї, молоді та дітей. Зазвичай результати діяльності Державного інституту розвитку сім'ї та молоді оприлюднюються та проходять апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, "круглих столах", науково-методичних семінарах. Подією минулого року стала Всеукраїнська науково-практична конференція "Актуальні проблеми державної сімейної політики" (травень 2010 р.), яка мала сприяти об'єднанню зусиль органів виконавчої влади та громадянського суспільства з метою забезпечення правових, економічних та соціальних умов для функціонування і зміцнення сім'ї, формування відповідального ставлення батьків до виховання дітей. Учасники конференції висловили багато плідних пропозицій, що згодом були оприлюднені на сторінках науково-практичного журналу "Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту". Це видання засноване 2009 р. з метою наукового забезпечення реалізації державної сімейної та молодіжної політики, пропагування досвіду роботи, популяризації результатів наукових досліджень, підвищення ефективності прийняття управлінських рішень з питань сім'ї та молоді.

Загалом підготовка наукових, методичних та популярних видань є одним з головних напрямів роботи Інституту. Упродовж двадцяти років видано понад 300 монографій, наукових, науково-методичних збірників, довідників, матеріалів науково-практичних конференцій тощо. Великий інтерес у читачів і до сьогодні викликають такі видання, як "Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення" (1993 р.); "Діти, молодь і закон: зб. док. у 2 ч." (1994 р.); "Український молодіжний рух у ХХ столітті: історико-політологічний аналіз основних періодів" (1997 р.); "Дитинство в Україні: права, гарантії, захист: зб. док. у 2 ч." (1998 р.); "Молодіжний рух в Україні: довідник" (1998 р.); Діяльність центрів соціальних служб для молоді України: сучасний стан і перспективи розвитку" (1999 р.); "Створення та функціонування прийомних сімей: навч. посіб. для державних службовців" (2000 р.); "Державна молодіжна політика в Україні (2001 р.); Кишенькова енциклопедія молодого киянина (2002–2005 рр.); Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: інформаційно-аналітичні матеріали" (2003 р.); "Молодь на порозі самостійного життя" (2004 р.); "Морально-етичні імперативи та розважально-рекреаційна сфера в сучасному українському суспільстві" (2005 р.); "Про становище молоді

в Україні" (щодо підтримки молоді сім'ї, посилення соціального захисту дітей та молоді у 2001–2006 рр.) (2006 р.); "Забезпечення прав дітей з особливими потребами" (2007 р.); "Студентська молодь України: сучасний вимір" (2009 р.); "Молодь за здоровий спосіб життя" (2010 р.) та ін.

Для популяризації результатів наукових досліджень, інформування фахівців галузі, широкого загалу щодо проблем сім'ї, дітей та молоді, реалізації державної політики у цій сфері співробітники Інституту постійно публікують результати своїх індивідуальних досліджень в різних вітчизняних та зарубіжних виданнях. Зокрема, в науковій періодиці, а саме в журналах "Український соціум", "Соціальна психологія", "Політичний менеджмент", "Публічне управління: теорія та практика", "Соціальна робота в Україні: теорія та практика" та ін. До того ж, сприятливим дискусійним полем став згадуваний вище "Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту", де мають змогу друкуватися не лише відомі фахівці, але й молоді науковці, аспіранти, докторанти та ін.

Інший важливий напрямок роботи Інституту – проведення соціологічних опитувань із використанням різноманітних методик вивчення громадської думки і збору інформації: масові моніторингові опитування населення; визначення та опитування цільових аудиторій; експертні опитування спеціалістів; глибинні інтерв'ю; фокус-групи тощо. Інститутом проведено ряд соціологічних досліджень, серед яких: "Громадська думка населення України: соціальне самопочуття та політичні орієнтації"; щорічні моніторингові опитування молоді України; "Профілактика проявів вживання алкоголю і наркотиків у 15–16-річних підлітків"; лонгітюдні проекти "Життєвий шлях молоді" та "Молода сім'я України"; "Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень". 2010 р. проведено дослідження "Ставлення української молоді до здорового способу життя" (опитано 1200 респондентів віком від 14 до 35 років методом особистісного інтерв'ю "face to face"), результати якого покладено в основу щорічної державної доповіді "Молодь за здоровий спосіб життя".

Державний інститут розвитку сім'ї та молоді здійснює також перепідготовку кадрів, підвищення кваліфікації працівників галузі. Науково-навчальний центр підвищення кваліфікації державних службовців V–VII категорій посад, що безпосередньо здійснює організаційну роботу з підвищення кваліфікації, створено 1996 р. як структурний підрозділ Інституту (наказ Міністерства України у справах молоді та спорту від 26.01.1996 р. № 256 "Про утворення курсів підвищення кваліфікації Українського науково-дослідного інституту проблем молоді"). Протягом 2000–2010 рр. для фахівців галузі Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, а саме управлінь (відділів) у справах сім'ї та молоді, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді було проведено близько 200 навчальних потоків за професійними програмами, програмами тематичних постійно діючих та короткотермінових семінарів.

За час існування Інституту підвищили рівень своєї кваліфікації понад шість тисяч державних службовців галузі.

2010 р. в Інституті відкрито аспірантуру за спеціальністю 23.00.02 – Політичні інститути та процеси. Нині шість аспірантів досліджують проблеми молоді (формування політичної активності молоді в сучасній Україні; роль феномену ксенофобії у процесі формування політичного вибору молоді; громадянська ідентичність молоді як фактор державотворення в Україні тощо). У майбутньому підвищення кваліфікації співробітників Інституту дасть змогу фахово вивчати актуальні питання молодіжного розвитку.

Крім того, Інститут приділяє значну увагу пошуку творчої молоді. Два роки поспіль проводиться конкурс "Молодий науковець року" ім. О. Яременка. 2010 р. в конкурсі взяли участь понад 20 студентів, аспірантів, молодих науковців. Найкращою визнана наукова робота "Проблеми та перспективи життя і розвитку сільської молоді (на прикладі селища Гродівка Красноармійського р-ну Донецької обл.)" студентки IV курсу Донецького національного університету Катерини Мазохи.

Усі здобутки Інституту – великою мірою заслуга колективу співробітників, які з року в рік наполегливо працюють задля наукового обґрунтування шляхів вирішення проблем сім'ї та молоді.

Саме час згадати першого директора Державного інституту розвитку сім'ї та молоді Олександра Яременка. Власне йому завдячуємо тим, що Інститут вибрав вдалий напрямок досліджень, що буде актуальним, здається, завжди.

Тож, підводячи підсумки, можна сказати: зроблено багато, але попереду ще більше планів та ідей. На часі нові дослідження щодо особливостей молодого покоління, яке зростає в незалежній Україні; що його турбує, яким воно бачить своє майбутнє?

Повсюдні політичні та соціальні перетворення змінюють ціннісну картину світу, що, безперечно, відбивається на сімейних стосунках. Це також потребує ретельного вивчення та наукового обґрунтування. З цією метою заплановано ряд соціологічних досліджень, що дозволять виявити тенденції щодо подальшого вдосконалення сімейної та молодіжної політики.

Отже, двадцять років не минули марно. До того ж, будь-яка річниця – це гарний привід для переосмислення напрацьованого та визначення пріоритетних напрямів подальших досліджень. Власне, ми вже визначилися. Тож до справ!

Андрій Мішин,
кандидат політичних наук,
директор Державного інституту розвитку сімейної та молодіжної політики

Катерина Меркотан,
кандидат політичних наук,
вчений секретар Державного інституту сімейної та молодіжної політики